

O‘ZBEKISTONDA OLIY TA’LIM XIZMATLARI EKSPORTINING O‘SISHI VA OLIY TA’LIMDA MOLIYAVIY NATIJADORLIKNI BAHOLASH

Abdusattarova Dildora Bohodirovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. Soliq va soliqqa tortish kafedrasi dotsenti
d.abdusattarova@tsue.uz

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekistonda ta’lim xizmatlari eksportining 2021–2025-yillardagi dinamikasi va oliy ta’lim tashkilotlari tarmog‘ining kengayishi o‘rganilgan. Tadqiqotning maqsadi eksport tushumlari o‘sishini moliyaviy natijadorlikdan farqlash hamda ta’lim dasturlari darajasida baholash mezonlarini taklif etishdan iborat. Axborot bazasini ta’lim xizmatlari eksporti, tashqi savdo ko‘rsatkichlari, oliy ta’lim statistikasi va muallifning avtoreferati tashkil etadi. Qiyosiy tahlil, tarkibiy ulushlar va o‘rtacha yillik murakkab o‘sish sur’ati hisob-kitoblari qo‘llanilgan. Natijalarga ko‘ra, ta’lim xizmatlari eksporti 10,18 mln AQSh dollaridan 35,63 mln dollarga oshgan, jami eksportdagi ulushi esa 0,061 foizdan 0,106 foizga ko‘tarilgan. Shu bilan birga, 2023-yildan keyin ulush biroz pasaygan. Eksport tushumlarini dasturlar kesimida xarajatlar, pul oqimi va talabalar kontingentining barqarorligi bilan birgalikda baholash tavsiya etilgan. Tarmoq statistikasi oliy ta’lim eksportini alohida ajratmagani sababli xulosalarning qo‘llanish chegaralari belgilangan.
Kalit so‘zlar: ta’lim xizmatlari eksporti, oliy ta’lim, moliyaviy natijadorlik, eksport ulushi, xarajatlar hisobi, daromad marjasi, diversifikatsiya, moliyaviy barqarorlik.
Abstract: This article examines education services exports in Uzbekistan during 2021–2025 alongside the expansion of the higher education sector. It aims to distinguish export revenue growth from financial performance and proposes assessment criteria at programme level. The evidence comprises supplied export and import spreadsheets, official higher education statistics and the author’s dissertation abstract. Comparative analysis, export shares and compound annual growth rates are used. Education services exports increased from USD 10.18 million to USD 35.63 million, while their share of total exports rose from 0.061 to 0.106 per cent. However, this share declined slightly after 2023. The article recommends assessing programme revenue together with costs, cash flows and international student retention. Aggregate education export data cannot isolate higher education exports or establish profitability. The proposed framework therefore separates observed sector trends from programme-level indicators that require additional institutional data.
Keywords: education services exports, higher education, financial performance, export share, cost accounting, revenue margin, diversification, financial sustainability.
Абстрактный: В статье исследуются динамика экспорта образовательных услуг Узбекистана за 2021–2025 годы и расширение сети организаций высшего образования. Цель исследования заключается в разграничении роста экспортной выручки и финансовой результативности, а также в разработке критериев оценки на уровне образовательных программ. Использованы предоставленные статистические таблицы, материалы государственной статистики и автореферат автора. Применены сравнительный анализ, расчёт структурных долей и среднегодового сложного темпа прироста. Установлено, что экспорт образовательных услуг увеличился с 10,18 до 35,63 млн долларов США, а его доля в совокупном экспорте выросла с 0,061 до 0,106 процента. После 2023 года данная доля незначительно снизилась. Предложено оценивать экспортную выручку совместно с затратами, денежными потоками и устойчивостью контингента иностранных студентов. Учитываются ограничения агрегированных данных, которые не позволяют выделить экспорт исключительно высшего образования или непосредственно рассчитать его рентабельность.
Ключевые слова: экспорт образовательных услуг, высшее образование, финансовая результативность, доля экспорта, учёт затрат, маржа дохода, диверсификация, финансовая устойчивость.

Kirish (Введение/Introduction).

Ta’lim xizmatlarini xalqaro bozorga olib chiqish O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalari uchun qo‘shimcha daromad manbalarini shakllantirish, akademik hamkorlikni kengaytirish va ta’lim mahsulotlarini takomillashtirish imkoniyatini yaratadi. Biroq eksport hajmining ko‘payishi o‘z-o‘zidan universitet moliyaviy barqarorligi yaxshilanganini anglatmaydi. Xorijiy talabalarni jalb etish bilan birga marketing, til tayyorgarligi, akademik qo‘llab-quvvatlash, turar joy va sifatni ta’minlash xarajatlari ham ortishi mumkin. Shu sababli tushumlar o‘sishini ularga erishish uchun sarflangan resurslar bilan birgalikda tahlil qilish zarur.

Xalqaro miqyosda talabalar mobilligi oliy ta’lim tizimlarining jozibadorligini aks ettiruvchi ko‘rsatkichlardan biri hisoblanadi. OECD [7] hisobotida 2013–2023-yillarda xalqaro talabalar ulushi aksariyat kuzatilgan mamlakatlarda oshgani qayd etilgan. Ushbu tendensiya O‘zbekiston uchun ham ta’lim eksporti strategiyasini sifat, tan olinadigan malakalar va moliyaviy hisobning uyg‘unligi asosida shakllantirish dolzarbligini ko‘rsatadi.

Tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonda ta’lim xizmatlari eksporti dinamikasini tashqi savdo va oliy ta’lim tarmog‘idagi o‘zgarishlar bilan qiyoslash hamda dasturlar kesimida moliyaviy natijadorlikni baholash yondashuvini ishlab chiqishdir. Buning uchun eksport o‘sishi va tarkibiy ulushi hisoblanadi, oliy ta’lim taklifining institutsional bazasi baholanadi va boshqaruv hisobi uchun amaliy mezonlar taklif etiladi. Asosiy tadqiqot savoli quyidagicha qo‘yiladi: ta’lim xizmatlari eksportining kuzatilayotgan o‘sishi moliyaviy natijadorlik haqida qanday xulosa chiqarishga imkon beradi?

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review)

Jahon savdo tashkiloti ta’lim xizmatlari savdosini bir nechta yetkazib berish shakllarida talqin qiladi. Masofaviy ta’lim transchegaraviy xizmat ko‘rsatish, talabaning boshqa mamlakatga borib o‘qishi xorijda iste’mol, universitet filialining tashkil etilishi esa tijorat ishtiroki bilan bog‘liq [9]. Bu tasnif eksportni faqat xorijiy fuqarolar soni orqali baholash yetarli emasligini ko‘rsatadi. Har bir shakl turlicha daromad, investitsiya va xarajat tuzilmasiga ega.

OECD [6] transchegaraviy oliy ta’limni talabalar, ta’lim dasturlari va xizmat ko‘rsatuvchilar harakati bilan bog‘liq jarayon sifatida yoritadi.

Ushbu yondashuv eksport faoliyatini mahsulotlar portfeli sifatida boshqarishga asos bo‘ladi. OECD [7] esa xalqaro mobillikni ta’lim tizimining ochiqligi, talabalar tarkibi va institutsional jozibadorligi bilan bog‘liq holda tahlil qiladi. Mazkur manbalardan kelib chiqib, eksport daromadlari barqarorligini xizmat sifati va talabalar tajribasidan ajratib baholab bo‘lmaydi.

Muallifning ilgari e’lon qilingan ishlarida oliy ta’lim eksportining iqtisodiy ahamiyati va moliyaviy natijadorlikni ta’minlash yo‘llari ko‘rib chiqilgan [1; 2]. Avtoreferatda xorijiy talabalarga ko‘rsatiladigan xizmatlar bo‘yicha tushum va xarajatlarni alohida hisob markazlarida yuritish hamda dasturlarni moliyaviy mezonlar asosida baholash taklif qilingan [3]. Mazkur maqolaning farqli jihati 2021–2025-yillardagi eksportni qayta hisoblash, milliy eksportdagi ulush o‘zgarishini aniqlash va mavjud ma’lumotlar bilan o‘lchanadigan natijalarni qo‘shimcha hisob talab qiladigan mezonlardan ajratishdan iborat.

Shuningdek, xizmatlar savdosining GATS doirasidagi tushunchasi to‘lov balansi yondashuvidan kengroqdir. Xorijiy filial mamlakat ichidagi rezidentlarga xizmat ko‘rsatsa, bu faoliyat avtomatik ravishda mazkur mamlakatning ta’lim eksporti bo‘lib qolmaydi [10]. Demak, xorijiy OTMlar soni, xorijiy fuqarolar soni va eksport tushumi o‘zaro bog‘liq bo‘lishi mumkin, lekin bir xil mazmundagi ko‘rsatkichlar emas.

Tadqiqot metodologiyasi (Методы / Methods)

Tadqiqot tavsifiy va qiyosiy statistik tahlilga asoslangan. Axborot bazasi to‘rtta taqdim etilgan materialdan shakllantirildi: muallifning yangilangan avtoreferati; 2021–2025-yillarga oid “Ta’lim eksporti(1)” elektron jadvali; 2010–2025-yillardagi “Import Eksport(1)” jadvali; Davlat statistika qo‘mitasining oliy ta’lim faoliyatiga oid statistik byulleteni. Tashqi savdoning uzoq qatori umumiy kontekst uchun, 2021–2025-yillar esa ikki eksport qatorini bir xil davrda qiyoslash uchun ishlatildi. Excel fayllarida dastlabki statistik nashr manzili ko‘rsatilmagani sababli ular muallif taqdim etgan ma’lumotlar sifatida tavsiflandi.

PDF faylining nomida “2023” mavjud bo‘lsa-da, uning titul sahifasida 2021/2022-o‘quv yili ko‘rsatilgan. Shu bois undan aynan shu davrning manbasi sifatida foydalanildi. Avtoreferat jadvalida 2024/2025-o‘quv yilidagi nodavlat OTMlar soni 99 ta, izohli matnda esa 80 ta keltirilgan. Hisob-kitoblarda jadvaldagi 99 ta qabul qilindi: davlat OTMlari 93 ta va xorijiy OTMlar 30 ta bilan birga u jami 222 tani beradi. Bu tanlov dastlabki manba bilan keyinchalik solishtirish zaruratini bekor qilmaydi.

Ta’lim xizmatlari eksportining yillik qo‘shimcha o‘sishi joriy yil hajmining oldingi yilga nisbatidan birni ayirish va natijani 100 ga ko‘paytirish orqali hisoblandi. Jami eksportdagi ulush ikki qator bir xil valyuta va o‘lchov birligiga keltirilganidan keyin aniqlandi. O‘rtacha yillik murakkab o‘sish sur’ati 2025-yil qiymatining 2021-yilga nisbatidan to‘rtinchi darajali ildiz chiqarish orqali hisoblandi; bunda beshta kuzatuv orasida to‘rtta yillik oraliq mavjud.

Muhim cheklov shundaki, elektron jadval “ta’lim xizmatlari eksporti”ni aks ettiradi va oliy ta’limni alohida ajratmaydi. Shuning uchun uning natijalari butun ta’lim xizmatlari eksporti uchun talqin etiladi, oliy ta’lim bo‘yicha esa institutsional xulosalar va boshqaruv takliflari beriladi. Beshta yillik kuzatuv sababiy bog‘lanish yoki ishonchli ko‘p omilli ekonometrik baholash uchun yetarli emas. Xarajatlar, xalqaro talabalar kesimi va valyuta kursi bo‘yicha mos qatorlar mavjud bo‘lmagani tufayli rentabellik, bir talabaga tushum va real o‘sish hisoblanmadi.

Tahlil va natijalar (Анализ и результаты / Analysis and results)

Ta’lim xizmatlari eksporti barcha kuzatilgan yillarda nominal AQSh dollari ifodasida oshgan. 1-jadvalda elektron jadvallardagi ming dollarlik qiymatlar million dollarga aylantirilib, bir xil davr uchun qiyoslangan. Hisob-kitoblarda dastlabki qiymatlar saqlanib, faqat yakuniy natijalar yaxlitlangan.

1-jadval.

Ta’lim xizmatlari eksportining hajmi va jami eksportdagi ulushi

Yil	Ta’lim eksporti mln dollar	Jami eksport mln dollar	Yillik o‘sish %	Ulush %
2021	10,18	16635,45	—	0,061
2022	13,04	19667,19	27,99	0,066
2023	27,07	24817,98	107,66	0,109
2024	29,02	27220,57	7,21	0,107
2025	35,63	33761,84	22,78	0,106

Manba: “Ta’lim eksporti(1)” va “Import Eksport(1)” elektron jadvallari asosida muallif hisob-kitoblari.

2021–2025-yillarda ta’lim xizmatlari eksporti 25,45 mln dollarga ko‘payib, boshlang‘ich darajaga nisbatan 3,50 baravarga yetgan. O‘rtacha yillik murakkab o‘sish 36,76 foizni tashkil etadi. Jami eksport esa ayni davrda 2,03 baravar oshgan va uning o‘rtacha yillik murakkab o‘sishi 19,36 foizga teng. Shunday qilib, butun davr kesimida ta’lim xizmatlari eksporti jami eksportdan tezroq o‘sgan.

O‘sish yillar bo‘yicha notekis taqsimlangan. Eng katta qo‘shimcha o‘sish 2023-yilda kuzatilgan: hajm 13,04 mln dollardan 27,07 mln dollarga, ya’ni 107,66 foizga oshgan. Bu 207,66 foizlik o‘sish indeksiga teng; indeks bilan qo‘shimcha o‘sishni aralashtirmaslik zarur. 2024-yilda qo‘shimcha o‘sish 7,21 foizgacha sekinlashgan, 2025-yilda esa 22,78 foizga yetgan. Mavjud ma’lumotlar ushbu tebranishlarning aynan qaysi omil hisobiga yuz berganini aniqlashga imkon bermaydi.

Ta’lim eksportining jami eksportdagi ulushi 2021-yildagi 0,061 foizdan 2025-yilda 0,106 foizga ko‘tarilgan. Biroq eng yuqori ulush 2023-yilda 0,109 foiz bo‘lgan. Keyingi ikki yilda ta’lim eksporti o‘sishda davom etsa-da, jami eksport undan tezroq kengaygani sababli ulush pasaygan. Demak, butun davr bo‘yicha ustun o‘sish har bir alohida yil uchun bir xil xulosani bermaydi. 2025-yilda mamlakat eksportining har 1 000 dollariga taxminan 1,06 dollar ta’lim xizmatlari eksporti to‘g‘ri kelgan.

Tashqi savdo qatorining uzoq muddatli konteksti ham muhim. 2010-yilda eksport 12,70 mlrd, import 9,04 mlrd dollar bo‘lgan; 2025-yilda ular mos ravishda 33,76 va 46,95 mlrd dollarga yetgan. Jadvaldagi eksport va import farqi 2010-yildagi 3,66 mlrd dollarlik ijobiy qiymatdan 2025-yilda 13,19 mlrd dollarlik salbiy qiymatga o‘zgargan. Ushbu hisob to‘lov balansining joriy hisobi emas, balki taqdim etilgan ikki tashqi savdo qatorining oddiy farqidir. Ta’lim eksportini diversifikatsiya yo‘nalishi sifatida rivojlantirish mumkin, biroq uning hozirgi hajmi umumiy tashqi savdo tafovutini sezilarli qoplash darajasida emas.

Oliy ta’limning eksport salohiyati taklif etilayotgan dasturlar va ularni amalga oshiruvchi tashkilotlar bazasiga bog‘liq. Avtoreferatdagi institutsional qatorni PDF byulletenidagi 2021/2022-o‘quv yili ko‘rsatkichi bilan solishtirish jami 154 ta OTM bo‘yicha moslikni ko‘rsatadi. Keyingi davr qatori avtoreferat jadvali asosida berilgan.

2-jadval.

Oliy ta’lim tashkilotlari tarmog‘ining tarkibiy o‘zgarishi

O‘quv yili	Jami	Davlat	Nodavlat	Xorijiy va filiallar
2018/2019	98	87	1	10
2019/2020	119	99	4	16
2020/2021	127	104	5	18
2021/2022	154	112	17	25
2022/2023	191	123	42	26
2023/2024	219	98	91	30
2024/2025	222	93	99	30

Manba: Abdusattarova [3], 2-jadval; 2021/2022-yil jami ko‘rsatkichi Davlat statistika qo‘mitasi [4] byulleteni, 3-bet bilan solishtirilgan.

2018/2019–2024/2025-o‘quv yillari oralig‘ida jami OTMlar soni 124 taga ko‘paygan yoki 2,27 baravar oshgan. Nodavlat OTMlar ulushi 1,02 foizdan 44,59 foizga yetgan. Xorijiy OTMlar va filiallar soni 10 tadan 30 taga, ularning ulushi esa 10,20 foizdan 13,51 foizga ko‘tarilgan. Davlat OTMlarining mutlaq soni 87 tadan 93 taga oshgan bo‘lsa-da, umumiy tizimdagi ulushi 88,78 foizdan 41,89 foizga kamaygan. Bunda tarmoqdagi qayta tashkil etishlar ta’sirini alohida ajratish uchun qo‘shimcha ma’lumot talab qilinadi.

Tarmoqning kengayishi xorijiy auditoriya uchun dasturlarni ko‘paytirish imkoniyatini yaratadi. Lekin nodavlat yoki xorijiy OTMda tahsil olayotgan barcha talabalarni eksport xizmatlari iste’molchisi deb

hisoblash mumkin emas. Ularning katta qismi ichki talabni qondirishi mumkin. Xuddi shuningdek, OTMlar soni bilan eksport tushumining bir davrda oshishi ular o‘rtasidagi ababiy bog‘lanishni isbotlamaydi. Eksport ta’sirini aniqlash uchun OTM, dastur, talabaning rezidentligi va to‘lov manbai bo‘yicha moslashtirilgan ma’lumotlar zarur.

Moliyaviy natijadorlikni baholash bo‘yicha takliflar

Tahlildan kelib chiqib, baholashni ikki bosqichda tashkil etish taklif qilinadi. Birinchi bosqichda tarmoq darajasidagi hajm, o‘sish va eksport ulushi kuzatiladi. Ikkinchi bosqichda universitet hamda ta’lim dasturi darajasida tushumlarning xarajatlarga nisbati, haqiqiy pul tushumi va talabalar kontingentining davomiyligi baholanadi. Birinchi bosqich natijalari bozorning o‘sishini, ikkinchisi esa muayyan dastur moliyaviy natijasini tavsiflaydi.

Har bir eksportga yo‘naltirilgan dastur uchun alohida analitik hisob ochilishi maqsadga muvofiq. Unda o‘qitish haqi, qisqa kurslar va boshqa tegishli xizmatlardan olingan tushumlar ajratiladi. Xarajatlar tarkibida o‘qituvchilar mehnati, jalb etish komissiyalari, reklama, tarjima, akkreditatsiya va talabalarni qo‘llab-quvvatlash hisobga olinadi. Umumuniversitet xarajatlarini taqsimlash mezoni oldindan belgilanadi va davrlar o‘rtasida izchil qo‘llanadi. Aks holda dastur rentabelligi taqsimlash usulining o‘zgarishi hisobiga sun’iy ravishda yaxshilanishi mumkin.

3-jadval.

Dastur darajasida taklif etilayotgan baholash mezonlari

Mezon	Hisoblash mazmuni	Boshqaruvdagi vazifasi
Marjinal daromad	Dastur tushumi minus o‘zgaruvchan xarajatlar	Doimiy xarajatlarni qoplash imkoniyati
Operatsion natija	Tushum minus barcha tegishli operatsion xarajatlar	Dastur daromadliligini baholash
Pul tushumi intizomi	Amalda undirilgan to‘lovning muddati kelgan to‘lovga nisbati	Debitorlik va likvidlikni kuzatish
Talabalarni saqlab qolish	Keyingi davrda davom etganlarning davom etishi kutilgan kontingentga nisbati	Tushumlar davomiyligini baholash
Bozor konsentratsiyasi	Eng yirik kelib chiqish bozorining xorijiy talabalar tushumidagi ulushi	Bir bozorga qaramlikni aniqlash

Manba: muallif taklifi. Jadvaldagi mezonlar uchun mavjud fayllarda yetarli dastur ma’lumotlari berilmagan; ular empirik hisoblangan natijalar emas.

Resurslarni qayta taqsimlashda bitta daromadlilik ko‘rsatkichiga tayanish maqsadga muvofiq emas. Moliyaviy natija bilan birga akkreditatsiya holati, ta’lim sifati, bitirish ko‘rsatkichlari va talabalar fikri hisobga olinishi kerak. Dastlabki bosqichdagi istiqbolli dastur vaqtincha yuqori xarajatli bo‘lishi mumkin. Shuning uchun qaror bir yillik natija asosida emas, dastur hayotiy sikli va tasdiqlangan investitsiya maqsadlari bo‘yicha qabul qilinadi.

Eksport mahsulotlarini diversifikatsiya qilishda xorijiy tillardagi diplom dasturlari bilan birga qisqa kasbiy kurslar, yozgi maktablar va masofaviy modullar ko‘rib chiqilishi mumkin. Bunda xalqaro e’tirof, xizmat ko‘rsatish sifati va to‘lovlarning shaffofligi asosiy shart bo‘lib qoladi. Raqamli ta’lim safar va ayrim infratuzilma xarajatlarini kamaytirishi mumkin, ammo platforma, kontent va texnik qo‘llab-quvvatlash xarajatlari ham hisoblanishi zarur. Ekologik samaradorlik bo‘yicha xulosa chiqarish uchun esa energiya iste’moli va transport emissiyalariga oid alohida ma’lumotlar talab etiladi.

Xulosa (Заключение / Conclusion)

Tadqiqot natijalari 2021–2025-yillarda ta’lim xizmatlari eksportining nominal hajmi 3,50 baravar oshgani va o‘rtacha yillik murakkab o‘sish 36,76 foiz bo‘lganini ko‘rsatdi. Uning jami eksportdagi ulushi oshgan bo‘lsa-da, 2023-yildan keyingi kichik pasayish tarmoqning boshqa eksport yo‘nalishlariga nisbatan o‘sishi bir xil emasligini namoyon qiladi. Shu sababli eksport hajmi bilan bir qatorda uning tarkibiy ulushi ham muntazam kuzatilishi lozim.

Birinchidan, statistik hisobda ta’lim xizmatlari eksportini ta’lim bosqichlari va yetkazib berish shakllari bo‘yicha ajratish tavsiya etiladi. Oliy ta’lim eksporti, xorijiy OTMlar faoliyati va xorijiy fuqarolar kontingenti bir-birining o‘rnini bosuvchi ko‘rsatkichlar sifatida ishlatilmasligi kerak. Hisob tizimida rezidentlik, to‘lov manbai va xizmat turi aniq belgilanishi taqqoslash sifatini oshiradi.

Ikkinchidan, universitetlarda eksportga yo‘naltirilgan dasturlar kesimida tushum va xarajatlarning alohida hisobi joriy etilishi maqsadga muvofiq. Moliyaviy hisobotda hisoblangan daromad bilan amalda undirilgan pul tushumi farqlanishi zarur. Bu yondashuv eksport kengaygan sharoitda ham yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan likvidlik muammolarini o‘z vaqtida aniqlashga xizmat qiladi.

Uchinchidan, dasturlar portfeli marjinal daromad, to‘liq operatsion natija, talabalarni saqlab qolish va bozorlar konsentratsiyasi asosida baholanishi tavsiya etiladi. Moliyaviy resurslar sifat va uzoq muddatli strategik ahamiyat bilan uyg‘un holda taqsimlanishi lozim. Xorijiy talabalarni jalb qilishni o‘qitish quvvati va qo‘llab-quvvatlash xizmatlari imkoniyatlari bilan muvofiqlashtirish eksportning barqarorligiga yordam beradi.

Keyingi tadqiqotlarda OTM va dasturlar bo‘yicha ko‘p yillik panel ma’lumotlarini shakllantirish, tushumlarni xarajatlar va talabalar oqimi bilan bog‘lash hamda valyuta kursi ta’sirini hisobga olish zarur. Hozirgi ma’lumotlar eksportning kengayishini tasdiqlaydi, biroq oliy ta’lim eksporti rentabelligi oshganini bevosita isbotlamaydi. Taklif etilgan baholash tizimi aynan shu axborot bo‘shlig‘ini bartaraf etishga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/ References):

1. Abdusattarova, D. B. (2026a). Oliy ta’lim eksport xizmatlarining iqtisodiy ahamiyati hamda zarurligi. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot, 4(1), 479–484. https://doi.org/10.5281/zenodo.18282744
2. Abdusattarova, D. B. (2026b). O‘zbekiston oliy ta’lim eksport xizmatlari moliyaviy natijadorligini ta’minlash yo‘llari. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot, 4(2), 1113–1119. https://doi.org/10.5281/zenodo.18771377
3. Abdusattarova, D. B. (2026c). O‘zbekiston oliy ta’lim eksport xizmatlari moliyaviy natijadorligini ta’minlashni takomillashtirish [Dissertatsiya avtoreferati, yangilangan qo‘lyozma]. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti.
4. Davlat statistika qo‘mitasi. (n.d.). O‘zbekiston Respublikasida oliy ta’lim faoliyatining asosiy statistik ko‘rsatkichlari (2021/2022-o‘quv yili uchun) [Statistik byulleten; muallif taqdim etgan “OTT soni 2023(1).pdf” fayli].
5. Import eksport. (n.d.). 2010–2025-yillarda eksport va import ko‘rsatkichlari [Muallif taqdim etgan elektron ma’lumotlar to‘plami, “Импорт Экспорт(1).xlsx”; dastlabki tuzuvchi ko‘rsatilmagan].
6. OECD. (2004). Internationalisation and trade in higher education: Opportunities and challenges. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2004/08/internationalisation-and-trade-in-higher-education_g1gh422f/9789264015067-en.pdf
7. OECD. (2025). Education at a glance 2025: OECD indicators. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/1c0d9c79-en
8. Ta’lim xizmatlari eksporti. (n.d.). 2021–2025-yillarda ta’lim xizmatlari eksporti [Muallif taqdim etgan elektron ma’lumotlar to‘plami, “Таълим экспорти(1).xlsx”; dastlabki tuzuvchi ko‘rsatilmagan].
9. World Trade Organization. (n.d.-a). Education services. https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/education_e/education_e.htm
10. World Trade Organization. (n.d.-b). Definition of services trade and modes of supply. https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/cbt_course_e/c1s3p1_e.htm